

PASTORALNI MODEL NA SNAZI U NAŠOJ CRKVI*

Josip BALOBAN

UVOD

Pod pastoralnim modelom u našoj Katoličkoj Crkvi hrvatskoj jezičnog područja misli se na pastoralnu djelatnost koju zastupa crkvena hijerarhija svojom usmenom i pisanom riječju, zatim koju teoretski reflektiraju i predlažu teološka učilišta, a napose se misli na pastoralnu praksu, koju praktički ostvaruju dušobrižnici u užem i širem smislu i to svojim propovijedanjem kao i svojom ostalom pastoralnom aktivnošću. U širem smislu riječi dušobrižnici su i laici. Svaki čovjek koji je kršten i vjeruje u Isusa Krista i živi unutar Kristove zajednice – Crkve – može obavljati određenu pastoralnu djelatnost na dobrobit čovjeka na različitim područjima svoga života i to od osobnog, preko obiteljskog do društvenog.

Iz samog naslova vidljivo je da se želi govoriti o modelu koji je u sadašnjem povijesnom trenutku ove Crkve najviše prakticiran. U članku se pastoralni model koji je na snazi ne samo prikazuje nego se istodobno i vrednuje njegova korisnost time što se ukazuje na njegove pozitivne strane kao i na njegove slabe točke odnosno još nedovoljno razrađena područja. Osim toga u članku je riječ i o drugim pastoralnim modelima koji nisu ovaj čas prevladavajući, ali su prisutni i ne stoje posve oprečno s pastoralnim modelom koji je na snazi u našoj Crkvi, dapače, ti su drugi modeli u puno čemu komplementarni s prevladavajućim modelom. Radi boljeg upoznavanja trenutnog pastoralnog modela govori se na samom početku članka o donedavna prakticiranim pastoralnim modelima, čiji se pojedini elementi još danas provlače kroz našu pastoralnu praksu i prisutni su bilo u svijesti nekih dušobrižnika bilo pak tolikih kršćana.

---

* Ovo je predavanje održano na simpoziju profesora teologije održanom od 10. do 12. travnja 1985. godine u Zagrebu. Vidi o tome izvještaj: *Jubilarni 10. simpozij profesora teologije: Odogj za Crkvu – ali kakvu?*, u: AKSA od 19. travnja 1985, br. 16(779), str. 7–10.

1. DONEDAVNA PRAKTICIRANI PASTORALNI MODELI ZAJEDNICA

Prije nego će biti više riječi o pastoralnom modelu koji je trenutno na snazi u našoj Crkvi potrebno je kratko spomenuti neke donedavna prakticirane pastoralne modele zajednica kao što su: model „narodnocrkvene zajednice”, model „zajednice kao servisne stanice”, model „obrambene i tvrđavske zajednice”, te model „župske familije”.¹ Nužnost tog spominjanja može se opravdati s više razloga. Ponaјprije, svi su ti modeli, iako u različitim intenzitetima, bili donedavna zajednički gotovo svim nacionalnim crkvama Zapadne Evrope. Zatim, svi smo mi kršteni i najvjerojatnije odrasli u jednoj od spomenutih vrsta zajednica. Osim toga, čini mi se napose opravdanim govoriti o tim modelima i stoga što neki od njih nisu dokraja izumrli u našoj mjesnoj Crkvi, već su njihovi pojedini elementi i danas prisutni u pojedinim župskim zajednicama kao i u svijesti pojedinih vjernika. Sociološkim istraživanjima i analizama te osobnim opažanjima može se procijeniti u kolikoj su mjeri ti donedavna prakticirani pastoralni modeli zajednica još uvijek prisutni u raznim sredinama: gradskim, prigradskim i seoskim.

1.2. MODEL „NARODNOCRKVE NE ZAJEDNICE” (VOLKSKIRCHLICHE GEMEINDE)

Taj se model može naći i sada u konfesionalno homogenim, agrarnim i prilično zatvorenim područjima. To ujedno znači da je taj model donedavna bio najprisutniji u našoj domaćoj mjesnoj Crkvi i da je još uvijek prisutan u onim sredinama koje se sporije otvaraju svim utjecajima modernog života i standarda. Takav model zajednice više ne postoji u strogom smislu u gradovima i područjima gdje je sekularizacija i industrijalizacija izvršila svoj utjecaj. Ipak se mora reći da čitava Crkva u Hrvatskoj velikim dijelom nosi obilježja tog tipa zajednice, čak i u samim gradovima. I to stoga što se poslijeratni čovjek nije uspio potpuno osloboditi tradicije, a vjeru smatra upravo dijelom te tradicije. Vjernošću tradiciji ostao je privržen i takvom modelu zajednice.

Karakteristika modela „narodnocrkvene zajednice” temelji se na činjenici da čovjek već po svome rođenju automatski ulazi u tu zajednicu. A to znači da on ne može biti nekršten, jer bi bio veliki izuzetak, budući da je po sebi razumljivo da svaki koji stanuje na teritoriju te zajednice bude pripadnik i kršćanske zajednice. U takvoj zajednici nema ni nekrštenih niti odraslih krštenja. Zajednica se pomlađuje po ustaljenom principu – krštenjem male djece. U njoj je kler u povlaštenom položaju, a princip vođenja zapravo je autoritativni stil. Svećenik je daleko od naroda i po mnogočemu u standardu i načinu života odskače od ostalih članova naroda Božjega. A samo svećenikovo služenje sastoji se u minimalnoj ponudi u odnosu na mise, sakramente, sakramentalije i druge pobožnosti. U pravilu „narodnocrkvena zajednica” obično pokriva teritorij komunalne zajednice.

¹ Misli o spomenutim modelima preuzete su od dvojice autora: Osmunda Schreudera i Ferdinanda Klostermanna. Usp. Ferdinand KLOSTERMANN, *Geimeinde – Kirche der Zukunft*. Thesen, Dienste, Modelle, Freiburg-Basel-Wien, 1974, Bd. I, S. 24–26.

1.3. MODEL „ZAJEDNICE KAO SERVISNE STANICE” ZA PRUŽANJE VJERSKIH USLUGA

Da li je model „zajednice kao servisne stanice” za pružanje vjerskih usluga uistinu donedavna prakticirani pastoralni model ili je on još uvijek na snazi u crkvenoj pastoralnoj praksi i u dušobrižničkoj svijesti? Polazeći od dušobrižnika i njegova pastoralnog djelovanja taj bi model trebao biti prevladan, a ne ustaljeni model. Takav model dušobrižnik ne bi trebao ni zagovarati, još manje prakticirati ga. No, model „zajednice kao servisne stanice” za pružanje vjerskih usluga aktualan je i napose privlačan za tolike vjernike. Tim modelom su danas, a bit će i sutra, zadovoljne sve grupacije distanciranih vjernika. O njima će još biti riječi kasnije! Upravo je kod tog modela velika opasnost i za samog dušobrižnika da u početku i u načelu ne zagovara taj model, ali mu s vremenom podlegne ako ne uspije razviti pastoral distanciranih kršćana. S tim je u vezi i cjelokupni pastoral koji bi trebao ići za tim da bude što manje distanciranih vjernika. U modelu „zajednice kao servisne stanice” članovi te zajednice očekuju od župnika određene usluge za zadovoljavanje svojih religiozno-moralnih potreba. Oni očekuju od župnika da im stoji na usluzi, posebno u odnosu na podjeljivanje sakramenata, zatim u odnosu na propovijedanje i katehiziranje djece. Time prepuštaju kršćansku socijalizaciju samo župniku i župskoj zajednici. A vjera se kod kuće reducirala na minimum, pogotovo kod roditelja. Do onog trenutka dok je čitavo društvo bilo kršćansko i dok je obitelj vršila svoju kršćansku odgojnu funkciju, taj model nije bio idealan, ali nije bio ni toliko manjkav. Danas je ne samo manjkav nego može postati pastoralno štetan (opasan!), jer može distancirane vjernike utvrđivati u njihovoj distanciranosti, umjesto da pridonosi smanjenju njihove udaljenosti od Crkve. Posebno u župskim zajednicama grada već je davno prisutna pojava da pojedini članovi Crkve nisu doduše posve prekinuli s Crkvom, ali su na nekoliko godina izgubili svaki kontakt sa svojom župskom zajednicom. Ponekad, čak, ne znaju ni kojoj župskoj zajednici pripadaju. Taj svoj kontakt i s Crkvom i sa svojom župskom zajednicom ti članovi obnavljaju onog trenutka kada traže od župnika podjeljivanje nekog sakramenta ili neke sakramentalije. Tog im se trenutka ta župska zajednica pojavljuje kao „servisna stanica” za pružanje vjerskih usluga. Osobe kojima odgovara takav tip zajednice često puta traže takvu zajednicu znajući da će im ona preko svoga župnika u datom trenutku, kada to oni zatraže, pružiti najbolji „servis” ili ako ne najbolji, onda, barem, uz najmanje uvjete. No, i taj se model može pastoralno korisno primijeniti za neke slojeve društva u posebnim okolnostima, ali sa sviješću da se pokušava reaktivirati zaspalu crkvenost, a ne da je šutke i odobravajuće recipira.

1.4. MODEL „OBRAMBENE I TVRĐAVSKE ZAJEDNICE” (WEHR- UND FESTUNGSGEMEINDE)

Taj model predstavlja manjinsku pojavu. Razvija se u posebnim vjerskim i političkim okolnostima. Jedva da ima takvih zajednica kod nas na župskoj razini. Nešto slično može biti kod pojedinih vjermičkih grupa unutar naše domaće Crkve. Za obrambenu i tvrđavsku zajednicu prije svega je karakteristično da takva zajednica pokušava pridobiti za sebe većinu stanovništva na teritoriju gdje egzistira.

Ako joj to ne uspije, onda se zatvara u sebe, začahuruje se i ne dopušta nikakav utjecaj izvana. Paralelno sa zatvaranjem prema svijetu koji je okružuje, ide i razvijanje neke vrste frontalnog i borbenog mentaliteta, željezne discipline i netolerancije prema onima koji nisu u zajednici. Svećenik se unutar zajednice pojavljuje kao čuvar i kontrolor jedinstva. Osim toga on je kao neka vrsta oficira i vođe u kulturnoj i emancipatorskoj borbi. A u samom naviještanju te zajednice prevladava vojnički vokabular. Zanimljivo je da su mentalitetom takvog tipa zajednice bile ispunjene i nošene neke vrste predratnog katolicizma u nekim zemljama Zapadne Evrope.

Ta obrambena i tvrđavska zajednica ima i pozitivne crte: štiti od usamljenosti i dezintegracije, pospješuje aktivnost laika i zagovara solidarnost između klera i naroda. Pored pozitivnih aspekata u njoj su zastupljene i negativne crte: institucionalizam, trijumfalizam, autoritativizam, proganjanje svih mišljenja i načina ponašanja koja odstupaju od ponašanja zajednice i suzbijanje svake unutarcrkvene kritike.

1.5. MODEL „ŽUPSKE FAMILIJE“

Taj tip zajednice nastao je kao reakcija na „narodnocrkveni“ model zajednice na njemačkom području. Išlo se za tim da župe postanu manje, a istodobno više pregledne, u kojima bi se doživjelo pravo zajedništvo. U tome modelu naglašava se obiteljsko jedinstvo i prije svega prvotna kršćanska koinonija. Posebni naglasci stavljaju se na Bibliju i liturgiju. Mnogima se taj tip zajednice čini previše romantičarski, previše spiritualni, dapače, utopijski.

U svim dosad spomenutim pastoralnim modelima zajednica zastupljena je određena ekleziologija kao i određena praktična odnosno pastoralna teologija. I za jednu i za drugu može se reći da su pretkoncilskog usmjerenja. Tako u tim modelima zajednica pastoral polazi od juridičkog vida Crkve kao zatvorene institucije, što znači da je pravno fiksiran, institucionaliziran, dosta nepokretan i prema vani netolerantan. Pored tog naglašenog juridičkog vida Crkve posebno je prisutan u pastoralu trijumfalistički vid Crkve kao velike sociološke tvorevine. Taj pastoral previše ili gotovo isključivo naglašava individualističko i spiritualno poimanje spašenja. Sva pastoralna nastojanja usredotočuju se na brigu o „duši“ („Spasi dušu svoju!“ – moto župskih misija), a manje se preferira dušobrižništvo cjelokupnog čovjeka, što ima za posljedicu zanemarivanje čovjekove antropološke strane. U koncepciji takvog pastorala kršćanstvo se previše pojavljuje kao religija koja samo tješi, a premalo kao osloboditeljska snaga koja izaziva i mijenja životne situacije ne samo vjernika nego i svakog pojedinog čovjeka. Budući da taj pastoral zagovora sliku klerikalne Crkve, sva je moć i pastoralno djelovanje koncentrirano u rukama klera. A taj kler kao pastir odnosi se prema narodu Božjem kao stadu koje predstavlja pasivnu zajednicu odnosno slušajuću Crkvu. U takvom pastoralu koncentracija pastoralnih inicijativa i akcija usmjeruje se isključivo prema djeci i mladeži, dok se ostale starosne dobi zanemaruju.

Ako dolazi do suradnje između klera i laika, onda su ovi posljednji prihvaćeni kao „produžena ruka“ klera ili su shvaćeni kao instrument u pastoralnom djelovanju, a ne kao njegov aktivni nosilac, budući da sva odgovornost leži kod klera. S tim u vezi prevladava kultno-sacerdotalno-posrednički element pred proročkim i

služiteljskim elementom. I naposljetku takav je pastoral gotovo isključivo teritorijalno koncipiran.

Takvo poimanje pastoralnog djelovanja ne odgovara više dinamičnom poimanju života i svijeta. Jer u takvim zajednicama kršćani se odviše doživljavaju kao pasivni primatelji ili pasivni promatrači, a ne kao aktivni sudjelovatelji. Spomenuti pastoralni modeli zajednica egzistiraju po nekim svojim elementima još uvijek u našoj Katoličkoj Crkvi hrvatskog jezičnog područja, premda su u zadnje vrijeme provedene modifikacije i korekture.

Razlozi distanciranja velikog dijela ljudi od Crkve u životnoj dobi između 20–50. godine života jesu ne samo u individualno-antropološkim, povijesno-kulturnim i društveno-političkim uvjetovanostima, nego istodobno i u dosadašnjoj koncipiranoj pastoralnoj praksi.

2. PASTORALNI MODEL „CRKVA NARODA”

Kod govorenja o pastoralnom modelu koji je trenutno na snazi u našoj Crkvi neizbježno treba imati u vidu sva ona duhovno-povijesna, politička i napose unutarcrkvena gibanja zadnjih dvaju stoljeća. U odnosu na unutarcrkvena gibanja dovoljno je ukazati na to da se kao Crkva već dvadeset godina nalazimo u pokušaju koncilske obnove odnosno da se II. vaticanskim koncilom prvotno u njegovim dokumentima, a zatim postupno i u praksi doživljava svojevrsna promjena kako Crkve prema svijetu tako i promjena unutar same Crkve. Sve to ima svoje posljedice za pastoralnu praksu Crkve.

Kojim se pastoralnim modelom trenutno služi Crkva u Hrvata? Odgovor na to pitanje pokušao je dati prije nekoliko godina T. Šagi-Bunić u svome predavanju: „Krstiti u Crkvu 'malo stado' ili 'veliki narod'”?² U tome predavanju, održanom na Pastoralno-teološkom tjednu u Zagrebu 1978. godine, T. Šagi-Bunić ocrtava tri pastoralna modela Crkve: model Crkve kao „kvasca”, model Crkve kao „malo stado” i model „Crkva naroda”. Iako značenje tih modela nije alternativno, već komplementarno, ipak se oni danas počinju uzimati alternativno, posebno u crkvama njemačkog govornog područja. Tako jedna grupa teologa smatra model Crkve kao „malo stado” dominantnim modelom za Crkvu budućnosti, dok druga grupa teologa zagovara model „Crkva naroda”. Prema prvoj grupi teologa Crkva velikog naroda preživjeli je oblik Crkve i kao takva osuđena je na postupno odumiranje. Jedino „Crkva zajednice” odnosno „malo stado” ima svoju opravdanu budućnost. A druga grupa teologa vidi u reformiranoj i prema svim kategorijama vjernika otvorenoj „Crkvi naroda” budućnost Katoličke Crkve. Na njemačkom govornom području koncem šezdesetih i prvoj polovici sedamdesetih godina vodila se živa diskusija o alternativni „Crkva zajednice” (Gemeindekirche) i „Crkva naroda”

2 Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, *Krstiti u Crkvu „malo stado” ili „veliki narod”?*, u: Bogoslovska smotra 48/1978, br. 1–2, str. 1–8.

(Volkskirche).³ Kod „Crkve zajednice”, koja je često poistovjećivana s Crkvom „malo stado” (kleine Herde), pojam potječe od K. Rahnera, postoji opasnost zatvaranja, separatizma i elitizma. Sve to može biti nošeno i prikrivenom ohološću. Te opasnosti lako nastupaju tamo gdje se model „malo stado” postavi alternativno, tj. kao jedini dominantni model za Crkvu budućnosti. Takav model isključuje sve one koji su na bilo koji način distancirani od Crkve, a takvih je u našoj domaćoj Crkvi većina vjernika. Prednost tog modela je u tome što ide za izražajnom sviješću crkvenosti i što omogućuje veliku identifikaciju sa župskom zajednicom odnosno s Crkvom. Zato i piše T. Šagi-Bunić: „Model Crkve-velikog naroda sigurno više ne može biti vladajući, treba mu u najmanju ruku solidno uz bok staviti 'malo stado' i kvasac': naše je da tražimo kako!”⁴

Model Crkve kao „kvasca” smatra T. Šagi-Bunić imperativom sadašnjeg časa. Ujedno isti autor upozorava da bi taj model trebao biti dominantan prije svega u kršćanskom tisku i u sredstvima komunikacija. Osim toga apsolutno je nužno „da misao na taj model 'kvasca' postane komponenta svakoga pastoralnoga rada, da ona bude prisutna u svemu apostolatu”.⁵ Posebno bi se takvim modelom trebala služiti Crkva u jednom već pomalo raskršćanjenom svijetu u koji ona nenametljivo, a opet tako uvjerljivo unosi evangeosku poruku. Upravo po tisku Crkva može u društvu i svijetu u kojima egzistira ostvarivati različite oblike evangelizacije. Tako bi evangelizacija javnog mnijenja trebala biti „nezaobilazna njegova funkcija.”⁶

Koji je od triju spomenutih modela dominantan u našoj Crkvi odnosno kojim se pastoralnim modelom trenutno služi Crkva u Hrvata? Iako postoje pojedini pokušaji ostvarivanja modela „malo stado” kao i prakticiranja modela Crkve kao „kvasca”, ipak je trenutno prevladavajući model „Crkva naroda”. To uočava i T. Šagi-Bunić upozoravajući da je naša Crkva još uvijek strukturalno naravnana na model „velikog naroda”.⁷ Takav se model može opravdati s dva razloga. Prvo, II. vatikanski koncil govori o Crkvi kao „narodu Božjem” u konstituciji o Crkvi „Lumen gentium”. Osim toga taj isti koncil u istoj konstituciji u t. 14. govori o stupnjevitosti pripadnosti Crkvi odnosno narodu Božjem. Drugo, što našu sadašnju Crkvu sačinjavaju kršćani koji su na najrazličitijim stupnjevima svoje pripadnosti Crkvi i svoje crkvenosti. Ukoliko bi se na našu Crkvu htio primijeniti pastoralni model Crkve „malo stado”, onda bi veliki dio kršćana bio otpisan i ne bi najvjerojatnije bio u pastoralnom djelovanju Crkve. Drugim riječima, pastoralni

3 Vidi o tome Josip BALOBAN, *Kirche in einer sozialistischen Gesellschaft. Analyse der gegenwärtigen pastoralen Situation in der Erzdiözese Zagreb (Nordkroatien) unter besonderer Berücksichtigung der distanzierten Kirchlichkeit*, Zürich-Einsiedeln-Köln, 1982, S. 250–254.

4 ŠAGI-BUNIĆ (1978), str. 8.

5 Isto, str. 4.

6 Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, / Josip TURČINOVIĆ, *Fenomenologija evangelizacije kod katoličkih kršćana na našem tlu*, u: Adalbert REBIĆ, (izdavač), *Evangelizacija u našem prostoru i vremenu. Zbornik radova Drugog ekumenskog simpozija, održanog u Lovranu 1976.* Zagreb, 1977, str. 40–53, ovdje 52.

7 ŠAGI-BUNIĆ (1978), str. 8.

model „Crkva naroda” odnosi se na sve koji su kršteni, bez obzira na intenzitet njihove trenutne crkvenosti, tj. taj model obuhvaća sve članove Crkve: od uvjerenih i prakticirajućih vjernika do distanciranih kršćana. A distancirani su vjernici oni koji ne prakticiraju jednakim intenzitetom svoju crkvenost u svim dimenzijama pripadnosti Crkvi ili su svoju crkvenost u nekim dimenzijama sveli na minimum, a u drugim su je gotovo ugasili ili su svoju pripadnost Crkvi sveli samo na sociološku pripadnost. A to znači da im vjeru najviše nosi folklor, tradicija ili pak nacija. Još uvijek u našoj zemlji ima krajeva „u kojima je teško razlučiti gdje je granica između 'kršćanskoga' i 'kulturno-narodnog' elementa u ispovijedanju vjere, tj. nije jasno gdje su upravo vjerski čimbenici ujedno i motivi čovjekove vjeroispovijesti, a gdje nisu, nego je netko kršćanin katolik naprosto zato što se rodio u krilu jednog naroda”.⁸ Kod svih tih distanciranih kršćana i sama je identifikacija s Crkvom ovisna o intenzitetu njihove crkvenosti.

Da je pastoralni model „Crkva naroda” u ovom trenutku najviše korišten model i ovisno o našoj sadašnjoj crkvenoj situaciji najviše opravdan model, pokazuje slijedeći primjer. Dolazanje na nedjeljnu misu jedan je od indikatora nečije crkvenosti. Po tome se pokazatelju vidi da neki kršćanin sudjeluje u liturgijskom događanju Crkve, koje bi prema II. vatikanskom koncilu trebalo biti središte kršćaninova života. Prema jednom društvenom istraživanju iz sedamdesetih godina pokazalo se da u zagrebačkoj regiji (grad Zagreb i njegova bliža okolica) samo jedna četvrtina (26,3%) vjernika redovito nedjeljom dolazi na misu, dok nešto manje od četvrtine (21,7%) dolazi jednom ili dva puta mjesečno na nedjeljno euharistijsko slavlje.⁹ A gotovo jedna četvrtina (22,6%) ne misli da ugrožava svoju crkvenost ni pripadnost Crkvi ako uopće nijednom godišnje ne sudjeluje u euharistijskom slavlju.¹⁰ Što proizlazi iz tih statističkih podataka? Prije svega ovdje je uočljivo da se na temelju indikatora dolazanja nedjeljom na misu o 73,7% vjernika na ispitivanom području smije govoriti kao o distanciranim kršćanima. U jednoj dimenziji crkvenosti ti vjernici ne proživljavaju potpuno svoju crkvenost – svoju vjeru. Bilo bi vrlo zanimljivo utvrditi kojim intenzitetom ti isti vjernici prakticiraju svoju crkvenost u drugim dimenzijama crkvenosti, primjerice u ideološkoj dimenziji, u etičkoj dimenziji, u dimenziji biti kršćanin u društvu itd. Prema drugim pokazateljima uočljivo je da ti isti kršćani sebe ne drže drugorazrednim kršćanima, budući da traže krštenje svoje djece, crkveno vjenčanje, crkvene pogrebe, šalju svoju djecu na vjeronauk itd. Niti su se oni sami otpisali iz pastoralnog djelovanja Crkve niti ih dušobrižnik može otpisati. Kod dušobrižnika koji pastorizira po modelu „malo stado” svi ti distancirani kršćani bili bi više-manje otpisani iz njegova pastoralnog djelovanja, osim ako bi prihvatili uvjete koje postavlja taj dušobrižnik. Zato se često puta događa ono što T. Šagi-Bunić izražava ovako: „Stanje je u ovaj čas u našoj Crkvi tak-

8 Anton BENVIN / Ivan FUČEK / France PERKO, *Panorama života Crkve u našoj zemlji*, u: Bogoslovska smotra 47/1977, br. 4, str. 468–482, ovdje 472.

9 Štefica BAHTIJAREVIĆ / Branko BOŠNJAK, *Porodica u transformaciji – crkva, religija*, Zagreb, 1970, str. 60.

10 Isto, str. 60.

vo da se faktična opredjeljivanja između *Crkve velikog naroda* i *Crkve malog stada* svakodnevno zbivaju, posebno u vezi s krštavanjem, ali i s cjelokupnim procesom uklapanja novih vjernika u odraslu crkvenu zajednicu.”¹¹

Ne samo zbog distanciranih kršćana nego i zbog drugih svojih prednosti pastoralni model „Crkva naroda” na snazi je u našoj Crkvi.

3. VREDNOVANJE PASTORALNOG MODELA „CRKVA NARODA”

Kod vrednovanja pastoralnog modela „Crkva naroda” potrebno je istaknuti i njegove pozitivne i manje pozitivne odnosno slabe strane. Na taj će se način nastojati pokazati da je taj model s jedne strane u ovom povijesnom trenutku najprikladniji, a s druge strane da je taj model stalno u modificiranju. Posebno to drugo znači da se taj model ne smije shvatiti statično, kao zatvoreni sistem u koji se ne bi smjelo dirati i poboljšavati ga. Naprotiv, njegovom otvorenosti prema kritici, prema novim evangelizacijskim i katehetskim putevima, te njegovom otvorenosti prema društveno-povijesnim uvjetovanostima ukazuje se na njegovu pastoralnu elastičnost i ekleziološku sveobuhvatnost.

3.1. POZITIVNE STRANE MODELA „CRKVA NARODA”

Pastoralni model „Crkva naroda” prakticira širinu, tolerantnost i otvorenost prema svim slojevima vjernika, počevši od uvjerenih i prakticirajućih, te natprosječno i na svoj način vjernički usmjerenih, pa do najrazličitijih vrsta distanciranih. Ujedno je dijaloški otvoren prema svim ljudima, napose prema onima koji traže Boga iskrena srca i koji se zauzimaju za opće ljudske vrijednosti, koje već same po sebi upućuju na transcendentno. Nadalje, taj pastoralni model respektira udaljenost od Crkve pojedinih vjernika, koju nastoji po evangelizaciji i katehizaciji smanjiti. Zato u naviještanju riječi Božje današnjem čovjeku gleda nezaobilaznu, nenametljivu, a istodobno neizbježnu izazovnu ponudu koja, ukoliko se dogodi autentično ljudski i autentično evangeoski, navodi dotičnog čovjeka na razmišljanje, a kasnije ga sili na odluku. Kod traženja podjeljivanja pojedinih sakramenata taj model uvijek polazi od primarnih motiva kao što su osobno vjerničko uvjerenje i iskustvo, dakle, osobno ukorijenjena i prakticirana vjera. A kod osoba koje dolaze sa sekundarnim motivima kao što su folklor, tradicija, običaj i sl. nastoji pobuditi primarne motive. U svakom pastoralnom susretu gleda pozitivni impuls za nečiju crkvenost. A to znači da u pojedincu prepoznaje i priznaje, makar i najmanji, stupanj crkvenosti s jedne strane, a s druge strane taj susret koristi kao prigodu za naviještanje riječi Božje bilo u vidu evangelizacije bilo u vidu katehizacije.

Taj pastoralni model puno pažnje posvećuje sakramentima inicijacije (pastoral sakramenata) kojima uspijeva kod većine neko vrijeme održavati određeni stupanj

¹¹ ŠAGI-BUNIĆ (1978), str. 7.

crkvenosti. Od sakramenata inicijacije u prvom se planu nalaze prva pričest i potvrda. U zadnje se vrijeme u pripremanje i slavljenje tih sakramenata sve više uključuju roditelji dotičnih kandidata za sakramente i dio župske zajednice, pa na taj način privatni karakter primanja sakramenata dobiva sve više eklezijalni vid. A taj ima za posljedicu smanjivanje udaljenosti tolikih kršćana od njihove Crkve.

U tome modelu u većini slučajeva provodi se redovita katehizacija krizmanika, dok je katehizacija i evangelizacija pokrizmanika više simbolična nego optimalno ostvarena. Gdje je uspjela katehizacija krizmanika ili je u najmanju ruku bila dobro započeta, tu se razvija sve veći osjećaj pripadnosti župskoj zajednici, osjećaj identifikacije s Crkvom, a sve to znači da se razvija odgovarajući stupanj crkvenosti. Kod mladih vjernika koji su još u traženju vjerničkog identiteta taj model dopušta tolerantnost prema mogućoj buntovnosti i vjerničkoj nedorečenosti mladih kršćana. Upravo je ta tolerantnost jako važna u ovome povijesnom trenutku Crkve u kojem se mladež, opirući se svemu institucionalnome, propisanome, istodobno opire i crkvenome, ukoliko to crkveno, posebno neke dimenzije crkvenosti, doživljava odviše institucionalno, a manje autentično evangeoski. Osim toga polazeći od uvjerenja da je vjera višedimenzionalni i dugotrajni proces u nastajanju i formiranju, mora se u spomenutoj tolerantnosti gledati jedan od uvjeta koji omogućuje da se ta vjera, iako u dužem vremenskom procesu, ispravno formira.

Nadalje, taj model polazi od minimalne crkvenosti koja se nalazi u srcu dotičnog pojedinca i njegove dobre volje za smanjenjem njegove udaljenosti od Crkve, a ne od strogo postavljenih uvjeta koji već u samom početku mogu dijalog između pojedinca i dušobrižnika prije ugušiti nego pospješiti. To ujedno ne znači da se ti uvjeti, koji imaju svoje eklezioološke korijene i od kojih dušobrižnik polazi, smiju ignorirati ili pak žrtvovati. Nego to znači da se na samom početku nekog pastoralnog susreta uzima upravo ta minimalna crkvenost pojedinca. I to zato što je ona zajednička baza za dalji razgovor između pojedinca i dušobrižnika.

I na kraju model „Crkva naroda” traži suradnju, ali tek u onoj mjeri u kojoj su je pojedini kršćani na temelju svoje vjere u tome trenutku u mogućnosti ostvariti.

3.2 SLABE TOČKE DANAŠNJEG PASTORALNOG MODELA

Svaki pastoralni model ima pored svojih pozitivnih strana i slabe točke. To isto vrijedi i za pastoralni model „Crkva naroda”, koji je trenutno na snazi u našoj Crkvi. Već su prije rubno dodirnete neke konstatacije koje ukazuju na to da se ovaj model previše usredotočuje na samu Crkvu, a premalo na svijet i društvo u kojima živi i djeluje ta Crkva. Tako ovaj model ne posvećuje puno pažnje evangelizaciji kulture¹² i evangelizaciji javnog mnijenja. Doduše na tom području Crkva nema sve dostupne kanale komuniciranja, ali, čini se, zasad nedovoljno koristi i

¹² Evangelizaciji kulture posvećuje se kod nas pažnja tek zadnjih godina. Tako je 1985. godine održan Pastoralno-teološki tjedan svećenika u Zagrebu na temu: „Kršćanstvo i kultura kao zadatak suvremene Crkve”. Vidi o tome izvještaj: XXV. teološko-pastoralni tjedan za svećenike: Kršćanstvo i kultura kao zadatak suvremene Crkve, u: Glas Koncila XXIV/1985, br. 5, str. 7. i 8.

one koji su joj na raspolaganju, primjerice svoj crkveni tisak. I sama teološka učilišta kod nas tek su pred nekoliko godina ozbiljnije uočila tu problematiku, te posvetila tim pitanjima svoja istraživanja i dala toj problematici odgovarajući publicitet.¹³ Pored tih slabih točaka prema svijetu oko sebe Crkva ima neke slabe točke u svom modelu prema samoj sebi. Dovoljno je ukazati samo na neke: pastoral mladeži, formacija odraslih kršćana, pastoral obitelji, katekumenat za odrasle, pastoralno angažiranje laika i zajedničko planiranje.

U našoj Crkvi trenutno ne postoji koordinirani pastoral mladeži ni na nacionalnoj ni na (nad)biskupijskoj razini. Crkva u Slovenaca je u tome izuzetak. Jednim dijelom zbog nepostojanja takvog koordiniranog zajedničkog pastoralna mladeži, dijelom zbog preopterećenosti pojedinih dušobrižnika i dijelom zbog nedovoljne osposobljenosti dušobrižnika sa strane teoloških učilišta kao i zbog svih onih ostalih izvancrkvenih, kod mnogih i osobnih faktora, dolazi do velike polarizacije kršćanske mladeži poslije krizme, odnosno nakon završene osnovne škole. Naime, najveći dio mladeži nakon krizme privremeno napušta Crkvu. A za onu mladež koja ostaje u Crkvi i poslije 15. godine i više-manje redovito želi dolaziti na vjeronauk, nema detaljno i sustavno razrađenih kateheza. Pokušaji i pojedine kateheze za srednjoškolce i studente od strane Katehetskog centra zagrebačke nadbiskupije, čini se da su korišteni najviše u Zagrebu, te u njegovoj bližjoj okolici i samo na nekim mjestima izvan zagrebačke nadbiskupije. Pitanje okupljanja mladih na široj razini uopće je previše prigodno, folklorno, ponekad trijumfalističko i premalo sustavno razrađeno. Imenovanjem dušobrižnika za mladež na (nad)biskupijskoj razini omogućilo bi se bolje koordiniranje rada s mladeži ne samo na (nad)biskupijskoj razini nego prije svega na razini župe.

Nepostojanje katehizacije za odrasle kršćane slijedeća je slaba točka ovog pastoralnog modela. A sve se više osjeća potreba za stvaranjem katehizacije odraslih. I to stoga što velik dio današnjih kršćanskih roditelja, koji osjećaju odgovornost za svoju osobnu crkvenost i odgovornost za vjeru svoje djece, osjeća nemoć vlastitog kršćanskog svjedočenja. Ta nemoć velikim dijelom proizlazi iz neuspjele katehizacije dok su oni pohađali vjeronauk. Neki su se dušobrižnici već odvažili na katehizaciju za odrasle. Usporedo s tim katehezama za odrasle mogu se održavati župske tribine, koje ne samo da informiraju vjernike o pojedinim problemima nego istodobno te iste vjernike formiraju na putu njihova rasta vjere odnosno sazrijevanja njihove crkvenosti. Tribine mogu biti s različitim tematikom, a mogu biti i sa specijalnom tematikom. I takvih pokušaja već ima po nekim našim gradovima.

Već kod točke o pozitivnim stranama modela „Crkva naroda” spomenuto je da se u zadnje vrijeme u pripremanje i slavljenje sakramenata inicijacije sve više nastoji uključiti i roditelje. Pastoral obitelji je, uglavnom, u našoj Crkvi nedovoljno razvijen. Postoje vrlo pozitivni pokušaji u Zagrebu i u Đakovu. Tako u Zagrebu djeluje „Obiteljski centar Filozofsko-teološkog instituta Družbe Isusove”, koji već 13 godina organizira svake godine „Obiteljsku ljetnu školu”.¹⁴ A u Đakovu postoji

13 Vidi Rebić (1977).

14 Usp. izvještaj o 13. obiteljskoj ljetnoj školi, održanoj u Zagrebu od 25. do 29. VIII. 1984. na temu „Božji plan s brakom i obitelji”, u: Glas Koncila XXIII/1984, br. 20, str. 9.

„Obiteljski institut kod Visoke bogoslovne škole Đakovo”. Taj je institut izdao dosad više knjiga s obiteljskom problematikom, organizira tečajeve za pripremu braka itd., a osim toga od 28. do 30. studenoga 1983. godine organizirao je simpozij o pobudnici pape Ivana Pavla II. „Familiaris consortio”.¹⁵ Ali osim tih pozitivnih pojedinačnih pokušaja ne postoji organizirani pastoral obitelji na nacionalnoj razini. A u kršćanskoj socijalizaciji obitelj i dalje ima, odnosno trebala bi imati, svoju nezamjenjivu ulogu. Od nekadašnjih triju čimbenika koji su u prošlosti prenosili vjeru na nove naraštaje komplementarnim udjelom, ostao je samo kler (svećenstvo i redovništvo), budući da su javno društvo, a dobrim dijelom i obitelj prestali prenositi vjeru sustavno.¹⁶ Svjestan te činjenice, koja je prisutna i u svijetu, papa Ivan Pavao II. u svojoj pobudnici „Familiaris consortio” ističe posebno kršćansku odgojnu funkciju obitelji. Papa piše: „Nužno je činiti sve moguće napore da se pastoral obitelji potvrdi i razvija, posvećujući se uistinu prvenstveno području rada, s uvjerenjem da evangelizacija u budućnosti velikim dijelom ovisi o kućnoj Crkvi.”¹⁷ Papa govori o etapama obiteljskog pastorala koje započinju s daljom pripremom na sakrament ženidbe i pretvaraju se u posliježenidbeni pastoral. U tom posliježenidbenom pastoralu kod nas se najmanje učinilo.

Jednu od slabih točaka modela „Crkva naroda” u našoj Crkvi svakako predstavlja katekumenat za odrasle. Posebno u našim gradovima javlja se sve više „zakašnjelih” krštenja – djeca do 15. godine i krštenja odraslih. Zasad nemamo instituciju katekumenata za odrasle ni na dekanatskoj ni na biskupijskoj razini ni na razini grada.¹⁸ Sve se odvija na župskoj razini. Po prirodi stvari to je najprirodnije i najlogičnije. Ali to pretpostavlja izgrađenu svijest o potrebi katekumenata na župskoj razini kao i osposobljenost za njegovo vođenje. Najveću prednost ima katekumenat na župskoj razini, jer upravo u župi katekumen dolazi u doticaj s određenom živom zajednicom. Po toj župskoj zajednici prepoznatljiva mu je Crkva u koju se želi krstiti. U toj župskoj zajednici katekumen postiže svoju identifikaciju s Crkvom. Velik dio dušobrižnika niti ima iskustva u vođenju katekumenata niti ima ponekad dovoljno dobre volje za formiranje katekumenata u svojoj župskoj zajednici, pa se često radi odviše stihijski, i površno te vremenski minimalno. A katekumenat bi trebalo uzeti kao jedan od puteva crkvene obnove, budući da u gradovima sve više djece roditelja-vjernika ostaje nekršteno. A neki će od njih poslije htjeti pristupiti Crkvi. Zato bi trebalo razraditi jedinstven globalan koncept u odnosu na katekumenat za odrasle, a toga zasad nemamo.

15 Usp. Pero ARAČIĆ, (izdavač), *Obitelji, postani ono što jesi!* Radovi simpozija o Pobudnici pape Ivana Pavla II. „Familiaris consortio – obiteljska zajednica” u Đakovu od 28. do 30. studenoga 1983, Đakovo, 1984.

16 Usp. Anton BENVIN / Ivan FUČEK / France PERKO (1977), str. 470.

17 Papa Ivan Pavao II, *Obiteljska zajednica „Familiaris consortio”*. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu, KS, Zagreb, 1981, Dokumenti 64, t. 65.

18 Bio je jedan pokušaj na razini grada Zagreba. Taj katekumenat na razini grada započeo je 1982. i trajao do 1984. godine. O tome vidi Stjepan SIROVEC, *Moralno-pastoralna problematika specifičnih slučajeva u pastoralu braka i obitelji* (FC 77–86), u: ARAČIĆ (1984), str. 168–180, bilješka 13.

Neiskorišten potencijal laika veoma je uočljiva slaba strana modela „Crkva naroda”. Premda je II. vatikanskim koncilom prevladano klerikalno poimanje Crkve, prema kojem je kler bio jedini aktivni nosilac pastoralnog djelovanja te iste Crkve, ipak u našoj Crkvi dosad nije uspjelo doći do većeg i šireg pastoralnog angažiranja laika. A oni mogu odgovorno i suradnički pastoralno djelovati u svim osnovnim funkcijama Crkve: u naviještanju Riječi (evangelizacija i katehizacija), u slavljenju euharistije i ostalih sakramenata, u dijakoniji i u izgradnji župske zajednice. Problem neuključenosti laika u pastoralne djelatnosti Crkve dijelom je opterećen društvenim uvjetovanostima različitih vrsta, a još više je uvjetovan nekom vrstom pastoralnog monopola sa strane službenika Crkve.

Vrednovanjem pastoralnog modela „Crkva naroda” htjelo se pokazati da taj model nije u sebi nepromjenljivo zaokružen i da nije statičan, već je zbog svoje dinamičnosti uvijek otvoren novim modifikacijama i stvaranju novih pastoralnih struktura.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Opisani model „Crkva naroda” na temelju Evanđelja i današnje općenite društvene i crkvene situacije zahtijevaju od Crkve da bude Crkva otvoreno-dinamičkog pastora sa svjesnim priznavanjem i uvažavanjem stupnjevite crkvenosti.

A odgovoran i realističan pastoral moći će se provoditi:

- ako se Crkva, tj. čitav Božji narod, promatra u svojoj autentičnoj stvarnosti, a to znači da se ne polazi od idealne i željene crkvenosti i identifikacije s Crkvom – prema kojoj istodobno treba težiti – već od stvarno ostvarene crkvenosti i identifikacije pojedinih kršćana s njihovom Crkvom;
- ako se u obnovljenom katekumenatu, i onih već krštenih i onih koji još nisu kršteni, po planiranoj i kontinuirano provedenoj evangelizaciji i katehizaciji traži put stjecanja autentične crkvenosti;
- ako se razvije odgovoran pastoral mladeži koji će nenametljivo, a istodobno upečatljivo pridonositi identifikaciji mladih kršćana s njihovom Crkvom s jedne strane i pridonositi njihovom harmoničnom urastanju kao kršćana u ovu društvenu zbilju;
- ako se putem katehizacije za odrasle i putem različitih župskih tribina uspije formirati roditelje za autentične prenositelje evanđeoske poruke u njihovim obiteljima, tj. da budu nosioci obiteljske kateheze;
- ako se razni, u našoj Crkvi već prilično prisutni, aktivni duhovni pokreti ugrade u župske zajednice, a ne zatvore u sebe i odvoje od ostalih vjernika koji nisu u njihovoj grupi;
- ako laici postanu aktivni i odgovorni pastoralni subjekt unutar same Crkve i unutar svijeta u kojem žive i djeluju.